

Atelier Bouwmeester, 11 februari 2013

We hebben nood aan nieuwe, collectieve woonmodellen die slimmer omgaan met onze ruimte. Vlaams minister Freya Van den Bossche lanceert samen met de Vlaams Bouwmeester vijf pilootprojecten die ontwerpend onderzoek koppelen aan een doordacht woonbeleid. Joachim Declerck begeleidt samen met Michaël Ryckewaert het traject. Hij vroeg aan Michel Jacques, directeur van het architectuurcentrum arc en rêve, welke lessen hiervoor kunnen getrokken worden uit het project '50 000 logements nouveaux' in Bordeaux.

ANDERSOORTIG STADSWEEFSEL

TEKST Nathanaëlle Baës-Cantillon, Joachim Declerck

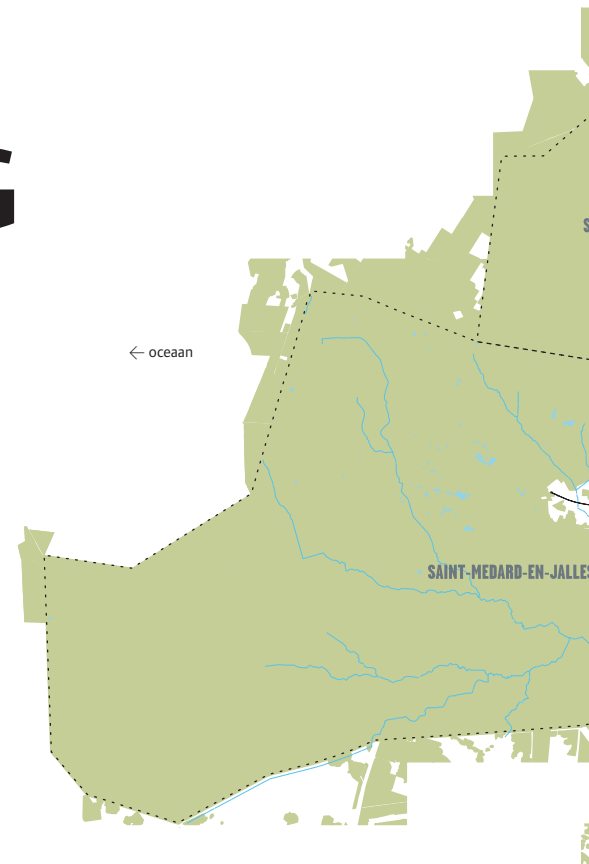
Hoe kunnen 330 000 bijkomende woon-eenheden bijdragen tot een beter ruimtelijk beleid, dat de verdere suburbanisatie en de versnippering van Vlaanderen tegengaat? Hoe kunnen we aantrekkelijke en betaalbare woonomgevingen realiseren op een sociaal geïntegreerde wijze? Hoe kunnen we individuele woonwensen opvangen met minder maatschappelijke lasten en kosten? Met welke woonprojecten kunnen we daadwerkelijk een trendbreuk realiseren in de Vlaamse woningproductie? Samen met minister Freya Van den Bossche, de afdeling Woonbeleid, de VMSW en het team Stedenbeleid lanceerde het Team Vlaams Bouwmeester recent een traject van pilootprojecten voor collectieve woonmodellen. Het traject zet ontwerpend onderzoek in als een instrument voor een vernieuwend beleid en wil de bakens verzetten met vijf gerealiseerde projecten.

De doelstellingen van deze pilootprojecten doen sterk denken aan die van de projectoproep '50 000 logements nouveaux autour des axes de transports publics', gelanceerd door de Communauté urbaine de Bordeaux (CUB) in 2010. Dat project wil op grootstedelijke en microlokale schaal nieuwe woonvormen ontwikkelen via meer efficiënte en collectieve instrumenten. Door het architectuurcentrum arc en rêve te betrekken bij deze zoektocht naar nieuwe manieren om een stad vorm te geven, werden de culturele en participatieve dimensies niet uit het oog verloren. Tegen eind 2014 moeten er 1500 tot 3000 nieuwe woningen uit de grond gestampt worden in 18 modelbouwblokken. Deze snelle productie zal het resultaat zijn van stedelijke

operationele strategieën die werden uitgewerkt door de vijf multidisciplinaire teams van architecten en stedenbouwkundigen van het '50 000-woningenproject'.

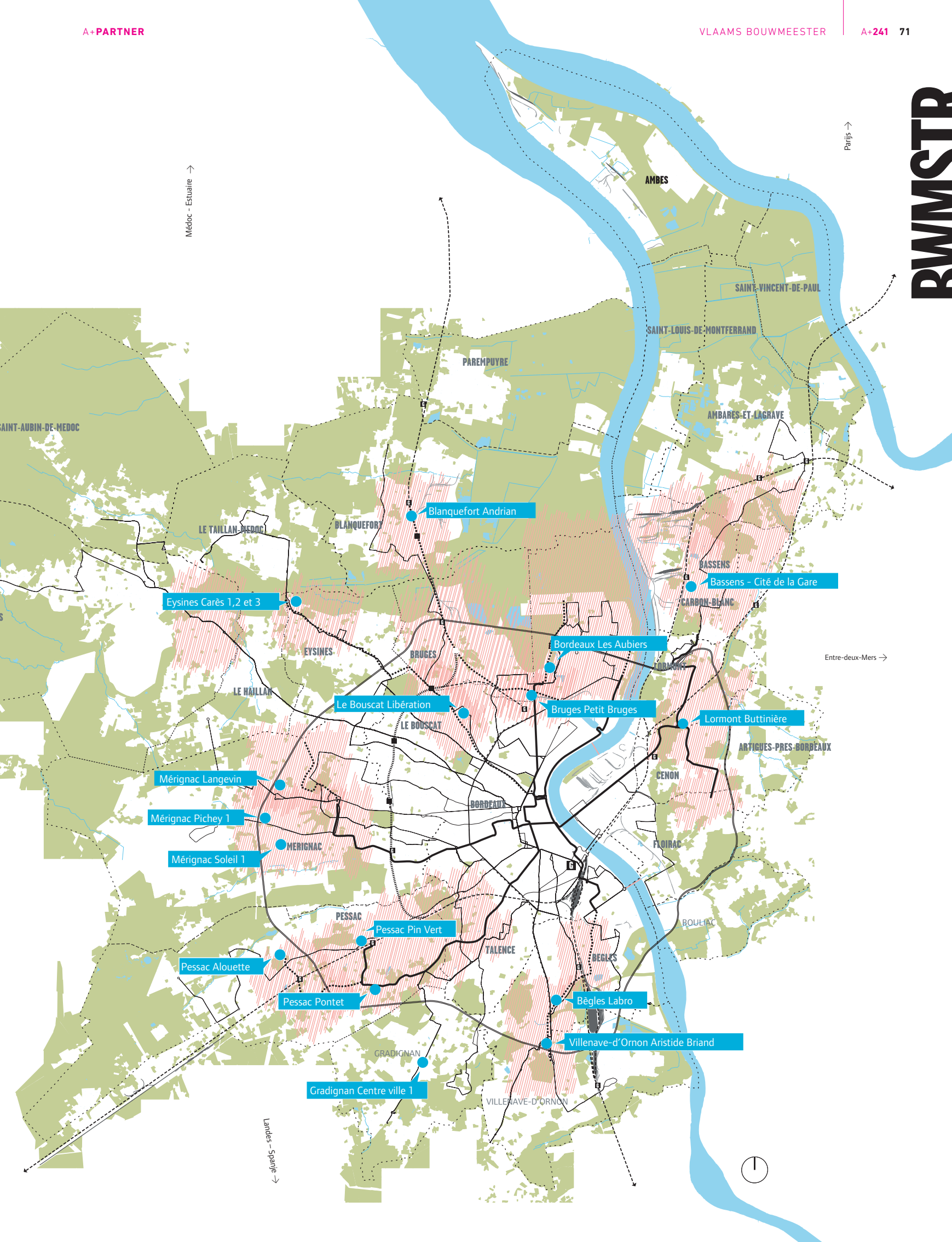
Arc en rêve was betrokken bij de omschrijving en de uitwerking van het 50 000-woningenproject. Wat was uw aandeel in de relaties met de politieke wereld?

MICHEL JACQUES We moeten even terug in de tijd, tot bij de oorspronkelijke ambitie van arc en rêve: een cultureel geïnspireerd centrum te zijn dat invloed uitoefent op het lokale beleid inzake architectuur en stadsontwikkeling. Francine Fort, die samen met mij arc en rêve heeft opgericht, was van 1990 tot 1995, dus ten tijde van het project 'Deux Rives' van Dominique Perrault, bijzonder raadgeefster van burgemeester Jacques Chaban-Delmas inzake architectuur en stedenbouwkunde. We deden toen een internationale oproep voor ideeën onder de titel 'Bordeaux Port de la Lune' en hadden daarvoor Rem Koolhaas, Zaha Hadid, Jean Nouvel en Christian de Portzamparc uitgenodigd. Die oproep heeft het debat over de vernieuwing van het stadscentrum op gang getrokken. Op hetzelfde ogenblik werd vorm gegeven aan het kaai-project en het project voor een vervoersnet in eigen bedding. Toen Vincent Feltesse twintig jaar later voorzitter werd van de Communauté urbaine de Bordeaux (CUB), wilde hij een aantal projecten realiseren op het niveau van de agglomeratie. Die moesten anders worden bedacht en aangepakt dan voorheen. Hij had begrepen dat ze moesten passen in een globale reflectie

50 000 nieuwe woningen nabij de verkeersassen van het openbaar vervoer
18 eerste modelhuizenblokken

- bestaand busnetwerk
- bestaand tramnetwerk (fase 1 en 2)
- project voor tramlijn (fase 3) en tram-trein
- - - - - spoorwegen
- G** station en stopplaats
- secundair station
- doortocht door de stad, project en op lange termijn
- ▨ pilotsites (fase 2 opbouw '50 000')
- modelhuizenblokken

Stilaan begrepen de verkozenen dat het oplossen van de stadsproblematiek meer vergt dan een louter technische benadering.

over de metropool. Dus moesten er actoren met verschillende competenties en complementaire visies bij worden betrokken. Arc en rêve kon een van die denkpolen zijn. Zo werden we betrokken bij het 50 000-woningenproject, samen met het stedenbouwkundige agentschap en de diensten van de CUB. Wij treden dus raadgevend en begeleidend op in dit denkproces over de territoria, nieuwe middelen voor openbare actie en, algemener, manieren om de metropool Bordeaux op de wereldkaart te zetten.

Moet het bekende stadsproject stilaan plaats ruimen voor een opener en minder bekende vorm van project, een project op schaal van de metropool?

MICHEL JACQUES Er lopen in Bordeaux op dit ogenblik veel klassieke projecten met een specifieke tijdruimtelijke format. De omvorming van de Bassins à flots tot een ecowijk en de werkzaamheden aan La Bastide of Euratlantique lijken me niet meer het beste antwoord op de vraag hoe je best het hele gebied van een grootstad aanpakt. Ze spelen niet meer in op wat mensen nu van een stad verwachten. Hun benadering van de stad en hun visie op stadscultuur is enigszins achterhaald. Ik heb ook vragen bij hun productiewijze in deze tijden van economische crisis. Wij beleven het einde van het tijdperk waarin de ruimtelijke ordening uitsluitend werd aangepakt via stadsprojecten.

De 'doorlopende centrumstad' van het stadsproject zou dus plaats moeten ruimen voor het 'andersoortige stadsweefsel'. Hoe vormen de 50 000 woningen een alternatief voor het stadsproject?

MICHEL JACQUES Met de 50 000 woningen pakken we de zaak anders aan. We zitten nog in het experimentele stadium, maar de nieuwe aanpak kan stilaan gestalte geven aan een nieuw beleid, kan de aanzet vormen voor hedendaagse stedenbouwkundige strategieën. Het project betekent een radicale breuk met de wijze waarop de stad gedacht en gemaakt wordt die inherent is aan het stadsproject. In de nieuwe visie gaan we er bijvoorbeeld van uit dat de natuur en de leegte een even belangrijke bijdrage aan de stad vormen als de bebouwde delen. Die laatste maken nu de helft van de agglomeratie uit. De andere helft is natuur. Het komt erop aan die verhouding te behouden door alleen op de bebouwde delen de bewoning intenser te maken. Om dat te bereiken kiezen de ontwerpers van de 50 000 soms voor volkomen nieuwe strategieën, zoals het oprichten van torengebouwen aan de rand van natuurgebieden. Met de 50 000 zijn we geschiedenis aan het schrijven: we vernieuwen het wonen in Bordeaux en we breken met de doorlopende centrumstad. En met het initiatief van de '55 000 hectares pour la nature' (dat is de hele oppervlakte van de CUB, natuur en bebouwd gebied samen) komt er een nieuwe kijk op de natuur en haar rol.

Hoe verhoudt het traject van de 55 000 hectaren zich tot dat van de 50 000 woningen, dat al goed is opgeschoten?

MICHEL JACQUES De band tussen beide projecten is zo nauw, dat je van één enkel project kunt spreken. Beide processen zijn analoog: vijf teams hebben zes maanden

lang gezwoegd op een aantal verkavelingen. Om tegenstrijdigheden te vermijden moeten beide trajecten op elkaar worden afgestemd. Maar terwijl de teams van 50 000 via de huisvestingsproblematiek ook, en grondig, de kwestie 'natuur' aanspraken, hebben die van de 55 000 hectaren die van het bebouwde gebied nog niet of nog maar nauwelijks onder ogen genomen. En terwijl er voor de 50 000 woningen geld en logistiek voorhanden was, is dat voor het 'natuurproject' niet het geval. Ik zie hier echter een enorme kans: op een of andere manier zouden de 50 000 woningen het geld kunnen opbrengen dat nodig is voor de 55 000 hectaren. Zo zou men de relatief hoge densiteit van het eerste project aanvaardbaar kunnen maken, want in verband met de natuur is de consensus groter dan in verband met de bebouwde gebieden. Als we dit opentrekken, kunnen we zeggen dat de natuur een fundamenteel strategisch element wordt: zij wordt de sleutel voor het aanvaardbaar maken van de hogere densiteit van de metropool.

Tijdens de eerste twee fasen van het 50 000-proces hebben de technici en het beleidsniveau (de CUB en de gemeenten) intens van gedachten gewisseld. A'urba (agence d'urbanisme Bordeaux métropole Aquitaine) en arc en rêve waren daarbij betrokken, en nu ook de Fabrique métropolitaine (Fab). Wat is de volgende fase en op welke voorwaarden kan ze slagen?

MICHEL JACQUES Het gevolg van die gedachteswisselingen was dat de verkozenen van het volk zich bij de zaak betrokken begonnen te voelen en dat ze begrepen dat men anders

SELECTIEPROCEDURE VLAAMS BOUWMEESTER OPEN OPROEP SELECTIEPROCEDURE VLAAMS BOUWMEESTER OPEN OPROEP

OPEN OPROEP

Wulpen kende de laatste jaren een heuse metamorfose. Een belangrijke factor voor de bevordering van de leefbaarheid in de kleine kernen is het versterken van de sociale cohesie. Het gemeentebestuur van Koksijde vindt het daarom belangrijk dat iedere deelkern beschikt over voldoende infrastructuur om het lokale verenigingsleven te ondersteunen. Met de bouw van dit nieuwe ontmoetingscentrum wil het gemeentebestuur

voldoende ruimte creëren door onder meer te voorzien in vergaderlokalen, polyvalente zaal, bergruimte, sanitair...

Gemeenschapscentrum

Het project van Solid Objectives – Idenburg Liu biedt een volwaardige herbestemming van zowel de woning als de school. Met een eenvoudig gebaar wordt het een nieuw 'huis' voor de gemeenschap. Met respect voor het bestaande wordt een eigentijdse toevoeging voorge-

steld: een genereuze en intieme buitenruimte voor activiteiten en een apart jeugdlokaal met bijbehorende buitenruimte.
www.so-il.org

PLAATS Centrum Wulpen (Koksijde)

BOUWHEER Gemeente Koksijde

BUDGET 820 000 euro
(excl. btw en erelonen)

ONTWERPTEAMS

Solid Objectives – Idenburg Liu [gunning] |
TV Alain Bossuyt – Van de Walle-Bossuyt
architecten | Architectuur Kristoffel
Boghaert | TV Orizon: nuvolaB en
Goossens+Bauwens | Baukunst

kon denken en handelen dan men gewend was. De politieke wereld heeft daar veel tijd willen aan besteden en dat was uiterst belangrijk: stilaan kregen de verkozenen er voeling mee en begrepen ze dat het oplossen van de stadsproblematiek meer vergt dan een louter technische benadering en dat er niet één zaligmakend recept is. De Fab, binnen de kortste keren opgericht om de eerste acties mogelijk te maken, heeft aandacht voor het spel van de actoren, werkt met iedereen samen en coördineert het geheel. De onderhandelingen met de sociale huurders, de projectontwikkelaars en de verkozenen zijn soms moeilijk, maar mogen in geen geval doen vergeten waar het op aankomt: 'groter, mooier en goedkoper bouwen'. De teams van de 50 000 hebben voorgesteld een projectbureau op te richten. Dat zou stimulerend kunnen werken en een debat over de bouw van de metropool Bordeaux kunnen uitlokken.

U hebt onlangs een tentoonstelling over het proces van de 50 000 woningen georganiseerd. Is daar duidelijk geworden dat men zich bewust wordt van de noodzaak aan vernieuwing in verband met stedenbouwkunde?

MICHEL JACQUES De tentoonstelling was een intense belevenis, een moment van waar-

heid tegenover het publiek en de verkozenen. De belangstelling was enorm: 45 000 bezoekers! Een van de elementen die deze toeloop verklaren, is de opblaasbare installatie die tijdens de tentoonstelling op verschillende plaatsen in de stad te zien was. Tegelijk hebben we vastgesteld dat er bij het publiek, de bewoners en de verkozenen nog heel wat weerstand is tegen de nieuwe ideeën, vooral in verband met de densiteit, de gemeenschappelijkheid en de grote hoogte. Toch kunnen de 50 000 woningen er niet komen zonder al deze actoren noch zonder een hogere densiteit voor het metropolitane gebied, dat zich al te ver uitstrekt. Dat men in de moeilijke economische omstandigheden van vandaag niet meer te werk kan gaan zoals vroeger en dat men op metropoolschaal moet gaan denken, is een verworvenheid. De solidariteit en de participatie die nodig zijn om ook daadwerkelijk op die schaal te gaan bouwen en een antwoord te bieden op de noden van de maatschappij en het milieu, zijn dat nog niet. Veel hangt dus af van het welslagen van de eerste realisaties: daaraan moet te zien zijn wat die nieuwe manier om 'stad te maken' concreet inhoudt. Alleen via de pilootprojecten kan duidelijk worden op welke woonkwaliteiten en op welke voordelen voor de natuur we mikken.

Op 23 april 2013 wordt de Studiedag Pilootprojecten Wonen – Een oproep voor bouwheren georganiseerd. De partners die deze oproep lanceren zijn op zoek naar kandidaat-bouwheren met visie en ambitie, die de vijf pilootprojecten mee willen verwezenlijken. Op de studiedag worden de pilootprojecten gepresenteerd, samen met enkele referentieprojecten, door EM2N Architecten (CH). Deelname is gratis. Inschrijven is verplicht en kan tot 18 april.
www.vlaamsbouwmeester.be

Een eerdere versie van dit interview verscheen in 'Changing Cultures of Planning' (Architecture Workroom Brussels, 2012). De studie 'Naar een visionaire woningbouw, kansen en opgaven voor een trendbreuk in de Vlaamse woonproductie' kan gedownload worden op www.vlaamsbouwmeester.be

Alleen via de pilootprojecten kan duidelijk worden op welke woonkwaliteiten en op welke voordelen voor de natuur we mikken.

OPEN OPROEP SELECTIEPROCEDURE VLAAMS BOUWMEESTER OPEN OPROEP SELECTIEPROCEDURE VLAAMS BOUWMEESTER SELECTIE

Het project omvat de realisatie van een nieuw, modern en functioneel centraal politiehuis ter hoogte van het Marktpllein in Koksijde. Het Marktpllein is gelegen in een residentiële omgeving, maar wordt ook gekenmerkt door enkele publieke functies. De architectuur dient de herkenbaarheid van de dienstverlening te ondersteunen door het materiaalgebruik, een logische planindeling, een optimale toegankelijkheid en inpassing in de omgeving.

Centraal politiehuis voor Politiezone Westkust

Het project van TV Achtergael – Technum is overtuigend, niet spraakmakend maar sterk door zijn eenvoud. De expertise van het ontwerpteam uit zich niet alleen in een sterk functioneel en realistisch concept, maar ook in de juiste positie van het gebouw op de site en in de relatie met de omgeving. Het plein en de randen zorgen voor de nodige ademruimte en buffers, zowel op de oost-west- als op de noord-oostas.
www.achtergael.be
www.technum.be

PLAATS Marktpllein Koksijde
BOUWHEER Politiezone Westkust
BUDGET 8253 000 euro (excl. btw en erelonen)
ONTWERPTÉAMS TV Achtergael – Technum [gunning] |
OFIS Arhitekti | Crepain Binst architecture |
Lens – Arets | Low architecten